

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Kam kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké?

Podobně jako u náhrad při ublížení na zdraví, stanoví nový občanský zákoník i pro náhrady pozůstalým při usmrcení osoby jim blízké poměrně vágní kritéria - ta v konečném důsledku spočívají na „zásadách slušnosti“. Bylo vůlí autorů nového kodexu, aby bližší zákonná pravidla absentovala, což však logicky zadělalo na problémy v praxi. Podobně jako v případě kompenzace bolestí a ztížení společenského uplatnění vstoupil do hry Nejvyšší soud a bližší pravidla nastavil. Ovšem zatímco v případě jím zaštitěné Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví byly rámcové finanční relace nastaveny adekvátně a „hapruje“ spíše nastavení vah jednotlivých kritérií, v případě nedávného judikátu Nejvyššího soudu na téma náhrad při usmrcení je to naopak rámcový finanční koridor, který svým nízkým nastavením budí rozpaky. A to nejen s ohledem na loňský náleží Ústavního soudu na totéž téma, ze kterého předmětné rozhodnutí Nejvyššího soudu formálně vychází.

Smrt blízké osoby je pro pozůstalé téměř vždy osobní tragédií, a to tím spíše, pokud jde o úmrtí nečekané, způsobené v důsledku nedbalosti či jiného protiprávního jednání třetí osoby, o úmyslu ani nemluvě. Ztráta osoby blízké je ze své podstaty nenahraditelná, to však přirozeně není důvodem pro to, aby právní řád v případě odpovědnosti třetí osoby rezignoval na adekvátní kompenzaci. To, že nemůžeme dosáhnout ideálního stavu, ještě neznamená, že bychom se neměli snažit utrpení pozůstalých co možná nejvíce vyvážit přiměřenou kompenzací. Právní úprava může být v tomto ohledu hodně specifická či naopak značně vágní, ve finále to však jsou soudy, které v konkrétních případech výši kompenzace nastavují. A rozhodují tak o tom, zda se pozůstalým (často po letech) dostane přiměřené satisfakce, nebo zda se jejich újma v důsledku neadekvátně nízké kompenzace spíše prohloubí.

Stručný přehled předrekodifikační právní úpravy

Starý občanský zákoník (ve znění před svým zrušením) řešil problematiku újmy způsobené usmrcením velmi paušálně, když ve svém § 444 odst. 3 jako finanční kompenzaci přiznával částku 240 tisíc Kč, pokud šlo o pozůstalého manžela, dítě nebo rodiče, případně jinou osobu blízkou žijící s usmrceným ve společné domácnosti, částku 175 tisíc Kč pozůstalým sourozencům a konečně částku 85 tisíc Kč každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte.

Již na první pohled šlo o **řešení značně šablonovité**, naprosto nezohledňující konkrétní charakter vztahů mezi usmrceným a jeho příbuznými, ani jakékoliv jiné okolnosti. Pozůstalý manžel měl nárok na 240 tisíc Kč bez ohledu na to, zda šlo o dlouholeté spokojené manželství, nebo zda manželé byli v „divokém“ rozvodovém řízení. Škůdce byl povinen zaplatit sourozenci usmrceného 175 tisíc Kč bez ohledu na to, zda šlo o autonehodu z nekušenosti či o úkladnou vraždu; obdobných nepřiměřených důsledků by se ostatně daly popsat desítky. Navíc i **samotné částky byly reálnými poškozenými**

často vnímány jako zcela nedostatečné – cožpak může např. částka 240 tisíc Kč matce i jen vzdáleně nahradit zbytečnou ztrátu milovaného dítěte?

Soudy se proto částečně vrátily k praxi, kterou aplikovaly před zavedením § 444 odst. 3 starého občanského zákoníku, a sice k odškodňování újmy cestou prostředků ochrany osobnosti – na základě argumentace, že součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující vztahy mezi blízkými příbuznými, proto může porušením práva na život jednoho z nich dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí pozůstalých. Měly k tomu posvěcení Ústavního soudu, který svým plenárním nálesem Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. května 2005 judikoval, že úprava § 444 odst. 3 je natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení náhrady nemajetkové újmy způsobené usmrcením blízké osoby, a nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, **aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti**. Vznikla tak faktická dvojkolejnost odškodňování tohoto typu újmy, když základní část byla odškodňována v rámci zmíněných paušálů mimosoudně či u okresních soudů a zbylá část újmy pak jako náhrada nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 starého občanského zákoníku u soudů krajských.

Situaci poškozeným následně poněkud zkomplikoval Nejvyšší soud, když navýšení zákonem stanoveného jednorázového odškodnění judikatorně podmiňoval „mimořádností“ jednotlivých případů – mimořádnou závažností vzniklé nemajetkové újmy či mimořádnými okolnostmi, za nichž k porušení práva došlo (viz např. rozhodnutí ve věci spis. zn. 30 Cdo 5188/2007 ze dne 21. prosince 2009). Nižší soudy však i tak měly tendenci kritérium „mimořádnosti“ – pokud vůbec – vykládat relativně flexibilně, podobně jako tomu bylo u navyšování odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění podle 7 odst. 3 vyhláška č. [440/2001](#) Sb., které dle znění této tzv. náhradové vyhlášky bylo možné pouze „ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele“ – v soudní praxi však těch výjimečných případů bylo až podezřele mnoho.

Každopádně dvojkolejnost kompenzací zatěžovala poškozené i v trestních kauzách, neboť v rámci adhezního řízení mohly soudy rozhodovat pouze o náhradě škody (což v tehdejšímu pojetí představovalo zmíněné náhradové paušály), a nikoliv současně o nárocích na náhradu nemajetkové újmy. Paušální částky tedy pozůstalí nárokovali u trestního soudu, zatímco náhradu nemajetkové újmy v penězích museli uplatnit u krajského civilního soudu. Tato dvojkolejnost byla v trestních řízeních odstraněna s účinností od 1. 7. 2011, když novela trestního řádu č. [181/2011](#) Sb. umožnila poškozeným požadovat v adhezním řízení vedle náhrady škody též náhradu nemajetkové újmy v penězích (a vydání bezdůvodného obohacení, což je však využitelné spíše v jiných situacích).

Jednu výhodu však výše popsaná „rozdvojená“ úprava odškodnění újmy při usmrcení osoby blízké přeci jen měla – poškození měli v kritizovaných paušálech jistotu alespoň nějaké finanční kompenzace. S těmito paušálními částkami počítaly i pojišťovny a byly ochotny je hradit i bez soudního řízení, takže poškození byli v případě pojistného krytí „jejich“ škůdců odškodňování relativně rychle. Pojišťovněm i za škodu odpovědným subjektům tato situace ostatně vyhovovala, neboť **paušály byly nastaveny dosti nízko**; kromě toho mnoho poškozených nemělo emocionálně či finančně na to, aby se dalších částek domáhali v dalším soudním řízení, navíc bez záruky úspěchu ve sporu. Tyto časy však neměly trvat věčně.

Aktuální právní úprava

Nový občanský zákoník totiž „paušály za smrt“ zrušil a zavedl zcela novou a komplexní právní úpravu odčinění újmy při usmrcení blízké osoby, čímž byla též (v kombinaci s přesunutím věcné příslušnosti výhradně na okresní soudy) odstraněna výše zmíněná dvojkolejnost. Konkrétně ustanovení § 2959 NOZ uvádí, že „*při usmrcení ... odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě*

blízké peněžitou náhradou vyvažující **plně** jejich utrpení“, přičemž „nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se **podle zásad slušnosti**“.

Pro úplnost uvádím, že dle § 2959 NOZ náleží tato kompenzace stejným osobám nejen při smrti, **ale i při zvlášť závažném ublížení na zdraví osobě jim blízké**, to je však trochu jiná problematika, které v budoucnu plánuji věnovat samostatný článek. Blíže ji zde tedy rozebírat nebudu, i když tato zákonná možnost bude ještě níže při jedné příležitosti zmíněna.

Jak vidno, nová zákonná kritéria pro odčinění duševních útrap způsobených úmrtím osoby blízké jsou poměrně vágní – „**plně vyvážení újmy**“ a „**zásady slušnosti**“. Žádné konkrétní záchytné body typu předchozích jednorázových paušálů nejsou k dispozici. Máme však důvodovou zprávu k novému občanskému zákoníku, přičemž pro interpretaci § 2959 NOZ lze vypreparovat následující relevantní pasáže:

- *Pokud jde o ... náhrady při usmrcení, opouští se pojetí § 444 odst. 3 platného občanského zákoníku a vůbec myšlenka, že by sazebník výše náhrad měl a priori stanovit zákon ..., aby se tak zjednodušilo rozhodování soudů.*
- *... je třeba hlavně poukázat, že rozhodnutí jednotlivého právního případu náleží jen soudci a zákonodárná moc ... nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout.*
- *Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest ... nebo ztráta blízkého člověka není důvodná.*
- *Není např. žádný důvod založit manželu nebo sourozenci právo při usmrcení druhého manžela či sourozence na zaplacení částky 240 000 nebo 175 000 Kč, jak je tomu v současné právní úpravě. Za určitých okolností to může být příliš málo, za jiných příliš mnoho. Je např. zřejmý rozdíl, trvá-li manželství jen krátkou dobu nebo několik desetiletí, jaké byly poměry mezi manžely za trvání manželství, bylo-li zahájeno řízení o rozvod manželství, žili-li manželé vůbec spolu a z jakých důvodů žili odloučeně atd. Tyto a další okolnosti se mohou a mají do výše náhrady kladně nebo záporně promítnout.*
- *Odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě nemůže ze soudce nikdo sejmout a snaha o nivelizaci soukromého života v jeho rozmanitostech nevyvolá nic jiného, než rigor nesrovnávající se s povahou jednotlivých případů.*
- *Pociťují-li někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.*

Z důvodové zprávy je tedy zjevná snaha opustit rigidně nastavené částky kompenzace a přenést tuto odpovědnost na soudy, které se samy mohou (implicitně či explicitně) shodnout na zásadách, podle nichž bude výše kompenzace v konkrétních případech přisuzována. Vzhledem k poukazu na „nekonečnou variabilitu“ soukromého života je pak zřejmé, že finanční spektrum jednotlivých částek náhrad by mělo být poměrně široké.

S těmito východisky lze v teoretické rovině souhlasit, nicméně jejich základní problém spočívá ve skutečnosti, že **v praxi je (resp. měla by být) většina náhrad za usmrcení osoby blízké řešena mimosoudně**, typicky prostřednictvím **pojistných plnění** – klasickým příkladem jsou smrtelné úrazy z dopravních nehod, kompenzované v rámci tzv. povinného ručení. Zde je vhodné připomenout, že v rámci rekodifikace došlo s účinností od 1. ledna 2014 též k novele zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (jde o poměrně letitý zákon č. [168/1999](#) Sb.), podle jehož nového znění § 6 odst. 2 písm. a) má pojištěný právo, aby za něj pojistitel uhradil poškozenému „újmu“ způsobenou mj. usmrcením – předtím předmětný zákon mluvil o „škodě“, která v nepřesné předrekodifikační terminologii v daném kontextu znamenala, jak již bylo výše zmíněno, pouze poměrně nízké jednorázové paušály, nikoliv náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Pohled Nejvyššího soudu na nastavení částek kompenzace

Podobně jako u náhrad při ublížení na zdraví se do situace vložil Nejvyšší soud jakožto nejvyšší instance obecné soustavy soudů. Budiž připomenuto, že v případě odčinění bolesti a ztížení společenského uplatnění Nejvyšší soud schválil k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek (pod č. 63/2014) Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (dále jen „**Metodika**“), na jejíž textaci se podíleli též někteří soudci Nejvyššího soudu, konkrétně JUDr. Petr Vojtek, JUDr. Marta Škárová a JUDr. Robert Waltr.[1]

Metodika ve vztahu ke kompenzaci bolesti v principu převzala bodový systém zrušené náhradové vyhlášky č. [440/2001](#) Sb., tedy tzv. etiologický přístup spočívající v zohlednění příčiny a jejím „obodování“. Hodnota bodu ovšem byla oproti zrušené náhradové vyhlášce zvýšena ze 120,- Kč na cca 250,- Kč, tedy **více než dvojnásobně**.

U kompenzace ztížení společenského uplatnění Metodika přistoupila k novému systému vycházejícímu z pomyslné hodnoty zmařeného (byť neskončeného) lidského života při 100% vyřazení ze všech sfér společenského zapojení, tedy tzv. **základní rámcové částky**, která byla stanovena na **cca 10 milionů Kč**. Na základě individuálního posouzení celkem 73 „sfér společenského zapojení“ na škále 0 - 100 % se zjistí výsledné (průměrné) procentní omezení poškozeného, jež se následně vynásobí výše uvedenou základní rámcovou částkou (např. při 40procentním výsledném omezení vychází kompenzace na cca 4 miliony Kč). Tuto tzv. základní náhradu lze na základě různých kritérií snížit či zvýšit, dle Metodiky by však celková náhrada ztížení společenského uplatnění po všech zvýšeních neměla přesahovat dvojnásobek základní rámcové částky, tedy **cca 20 milionů Kč**.

Metodiku jako takovou však nelze aplikovat na kompenzaci újmy pozůstalým osobám blízkým, protože Metodika se týká újmy způsobené primárním poškozenému (osobě, které byla způsobena újma na zdraví), nikoliv újmy způsobené tzv. sekundárním obětí (osobám, jejichž osobě blízké byla způsobena újma na zdraví či smrt). Nelze samozřejmě ani bez dalšího vycházet ze základní rámcové částky (10 milionů Kč) jakožto „hodnoty života“, neboť ta není předmětem náhrady - dle § 2959 NOZ se nahrazuje újma (duševní útrapy) osob blízkých usmrcenému, které jsou v postavení sekundárních obětí, nikoliv v pozici právních nástupců usmrceného. Hypotetický nárok usmrceného na odčinění újmy mu způsobené jeho vlastní smrtí by ostatně na dědice nemohl přejít, neboť jej pojmově nelze řádně uplatnit u soudu (srov. § 1475 odst. 2 NOZ, když případně předčasné uplatnění tohoto nároku by zjevně odporovalo smyslu zákona).

I když ustanovení § 2959 NOZ je ustanovením povýtce soukromoprávním, dostal Nejvyšší soud příležitost se k odčinění újmy při usmrcení vyjádřit v rámci řízení trestního. To není nikterak překvapivé, neboť velmi častou trestní agendou projednávající smrt člověka jsou dopravní trestné činy, typicky trestný čin usmrcení z nedbalosti podle § 143 trestního zákona. Například v roce 2015 dle policejních statistik zemřelo při nehodách na pozemních komunikacích celkem 660 lidí.[2] Logicky někteří z nich nezahynuli cizím zaviněním, ale i tak jde o dosti vysoké číslo.

Onou příležitostí Nejvyššího soudu bylo jeho rozhodnutí č. j. 4 Tdo 1402/2015-97 ze dne 12. dubna 2015 (dále jen „**4 Tdo 1402/2015**“), kterým Nejvyšší soud rozhodl o dovolání řidiče, který svoji riskantní jízdou způsobil smrt mladé ženy, která odbočovala v autě před ním. Dovoláním řidič vedle výroku o vině a trestu brojil též (na základě požadavku pojišťovny) proti adheznímu výroku o náhradě nemajetkové újmy pozůstalých, kterým byla nezletilá dceř zemřelé přiznána částka 4,5 milionu Kč, matce zemřelé suma 2 miliony Kč a bratrovi zemřelé částka 1 milion Kč. Všechny tyto částky byly pozůstalým v době dovolacího řízení již pojišťovnou vyplaceny.

Pro předmět tohoto článku je nejpodstatnější zobecňující pasáž rozhodnutí, v níž se Nejvyšší soudu

mj. vyjadřuje k finančnímu rozsahu nároku na náhradu při usmrcení osoby blízké. Na základě cca 3stránkové argumentace dospěl dovolací soud k závěru, že **tato náhrada by se pro skupinu citově nejbližších osob (rodiče, děti a manželé) měla odvíjet v základním rozpětí mezi 240 až 500 tisíc Kč**, a to v tzv. typových (neutrálních) případech, kde nejsou naplněna zpřisňující či zmírňující kritéria, která jsou blíže rozebrána v předcházející pasáži rozhodnutí (jde zejména o intenzitu vztahu zemřelého a pozůstalých, jejich věk, formu zavinění ze strany škůdce a způsob jeho chování).

Musím přiznat, že z takto nízko nastaveného rozpětí náhrady za újmu způsobenou úmrtím nejbližších osob jsem byl poněkud šokován, a to tím spíše, že Nejvyšší soud se ve svém rozhodnutí několikrát odvolává na nález Ústavního soudu I. ÚS 2844/14 ze dne 22. prosince 2015 (dále jen „**I. ÚS 2844/14**“), jehož vyznění je přesně opačné. Při opakovaném čtení předmětného judikátu Nejvyššího soudu se mi mimoděk vybavila slova známé písně Richarda Müllera *Je tlaková níž a vtedy prudko klesá / hladina, hlava, tlak / Je tlaková níž / z postele nepohnem sa / nechaj ma tak ...*

V případě pozůstalé nezletilé dcery usmrcené řidičky se tato finanční „tlaková níže“ projevila tím, že jí trestním soudem přiznaná náhrada byla ze 4,5 miliónu Kč snížena na pouhých 700 tisíc Kč a se zbytkem nároku byla odkázána na občanskoprávní řízení. Podobně dopadli matka a bratr zemřelé, ohledně kterých byl však adhezní výrok zrušen v plném rozsahu (nutno říci, že v jejich případě též z procesních důvodů, které byly oprávněné, neboť trestní soudy na těchto poškozených nevyžadovaly řádné splnění povinnosti tvrzení a důkazní ohledně nároku na náhradu nemajetkové újmy).

Domnívám se, že **Nejvyšším soudem nastavené rozpětí náhrady je v rozporu se zněním § 2959 NOZ, s úmyslem zákonodárce i s ústavněprávními kautelami**, zejména pak Ústavním soudem zdůrazňovaným **principem proporcionality**. Níže vysvětluji své důvody pro tento závěr, a to s i ohledem na argumentaci Nejvyššího soudu obsaženou v jeho analyzovaném rozhodnutí.

Rozpor se zněním § 2959 NOZ a úmyslem zákonodárce

Jestliže předmětné ustanovení požaduje „plné“ vyvážení utrpení pozůstalých osob blízkých, nelze tento normativní příkaz ignorovat jenom proto, že skutečně plného vyvážení objektivně není možné dosáhnout. V souladu se smyslem této právní normy je proto třeba zkoumanou větu interpretovat tak, že **kompensace pozůstalým by měla být co nejúplnější (největší)**. Tento výklad ostatně rezonuje s jednou ze základních zásad nového občanského zákoníku, totiž že rodina, rodičovství a manželství (které jsou usmrcením blízké osoby značně narušeny) požívají zvláštní zákonné ochrany (§ 3 odst. 2 písm. b) NOZ), jakož i s tím, že život člověka je z hlediska ústavněprávního i soukromoprávního významnější hodnotou než majetek.

Je proto značně zavádějící již výchozí premisa Nejvyššího soudu, že *„primárním zájmem zákonodárce bylo odstranění paušálních zákonných náhrad, nikoli zpochybnění samotné rozhodovací činnosti soudů, která se k této problematice před nabytím účinnosti občanského zákoníku vyvinula, a tím vědomému nastolení stavu diskontinuity v rozhodovací činnosti.“*

Tato premisa je ostatně zavádějící též proto, že existence „primárního zájmu“ nevylučuje existenci zájmu s primárním zájmem nerozlučně spjatého či zájmu sekundárního, a to tím spíše, že **rozhodovací činnost soudů byla značně deformována právě existencí oněch paušálů**, které i dle samotné argumentace Nejvyššího soudu měl zákonodárce zájem odstranit. Pokud bychom sice formálně odstranili nevyhovující paušály, ale nadále uměle udržovali jimi nastavený *status quo*, jaký reálný smysl a efekt by celá změna měla? Je zřejmé, že úmysl zákonodárce by nejenže nebyl naplněn, ale ve svém důsledku zcela popřen.

Budiž v tomto kontextu připomenuto, že nejčastěji odškodňované újmy při usmrcení osoby blízké se týkají a týkaly **smrtečných úrazů při dopravních nehodách, které** (jak již bylo výše zmíněno) **nebylo před rekodifikací možné z povinného ručení nad rámec jednorázových paušálů vůbec odškodňovat**, což se logicky promítlo do průměrných částek náhrad. A v relevantním období „před nabytím účinnosti občanského zákoníku“, na které ve vztahu k rozhodovací činnosti soudů odkazuje Nejvyšší soud (s ohledem na určitý časový odstup nápadu tedy cca v období 2005 - 2012), přitom bylo v ročním průměru smrtečných dopravních úrazů ještě více, než oněch shora zmiňovaných 660 za rok 2015 - např. v roce 2005 bylo na českých silnicích usmrceno 1127 osob a v roce 2012 celkem 681 osob.[3]

Jestliže jsem výše uvedl, že první větu § 2959 NOZ je třeba interpretovat jakožto zákonný imperativ k tomu, aby kompenzace pozůstalým byla co nejúplnější (největší), je tento imperativ samozřejmě třeba zasadit do určitého rámce. Vzhledem k objektivní nemožnosti skutečně plného vyvážení utrpení pozůstalých a objektivní kvantifikace jejich újmy jsou dle věty druhé § 2959 NOZ oním rámcem již zmiňované „**zásady slušnosti**“. Zde lze souhlasit s názorem Beckova komentáře, že „*slušnost v sobě zahrnuje především požadavek ohleduplnosti vůči sekundární oběti, tolerance k jejímu utrpení a akceptaci možného nadhodnocení výše náhrady (s respektem k pravidlu - v pochybnostech ve prospěch), což musí být založeno na celospolečenském konsenzu*“.[4] K tomu viz též bod 56 nálezu I. ÚS 2844/14, podle kterého je při určování výše náhrady nemajetkové újmy důležitým aspektem to, aby „*její výše odrážela obecně sdílené představy o spravedlnosti*“.

Požadavek ohleduplnosti, tolerance vůči utrpení pozůstalých a akceptace možného nadhodnocení náhrady je ostatně souladný s výše zmíněným imperativem první věty § 2959 NOZ; pokud jde o celospolečenský konsensus, ten lze kromě samotného přijetí nového občanského zákoníku obsahujícího novou (méně „sešněrovanou“) úpravu kompenzací vysledovat zejména (1) z očekávání adresátů tohoto právního předpisu, jakož i (2) z judikatury nižších soudů aplikujících předmětné ustanovení, a to v souladu s apelem důvodové zprávy na odpovědnost každého soudce „za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě“. Oba zmíněné indikátory celospolečenského konsenzu zachytil ve svých výstupech i Nejvyšší soud, vypořádal se však s nimi po svém:

- V odůvodnění analyzovaného rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 Nejvyšší soud uvádí, že „*přijetí nového občanského zákoníku ... vyvolalo u širší veřejnosti ... představy o několikanásobném, potažmo dokonce nelimitovaném, navýšení dříve přiznávaných částek*“, tyto představy však bez dalšího současně označuje za „*ničím nepodložené*“.
- V tiskové zprávě k vydání předmětného judikátu Nejvyšší soud na základě monitoringu stovek recentních rozhodnutí nižších soudů ve věcech náhrady při usmrcení konstatoval, že „*obecně některé prvoinstanční i odvolací soudy přiznávají odškodnění až příliš vysoká*.“ Na takto nižšími soudy vyjádřený judikatorní konsensus reagoval Nejvyšší soud tak, že je třeba „*vytyčit alespoň určité mantinely*“ s tím, že soudci trestního i občanskoprávního a obchodního kolegia se shodují na závěrech vyjádřených v předmětném rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015, zahrnujících mj. diskutovaná základní rozpětí pro stanovení výše náhrady ve výši pouze 240 až 500 tisíc Kč.[5]

Nelze samozřejmě Nejvyššímu soudu jakkoliv bránit ve výkonu jeho povinnosti sjednocovat judikaturu, na druhou stranu je ovšem třeba vnímat, že **i tato činnost má své ústavněprávní a procesní mantinely**. Jsem přesvědčen, že pokud jde o **základní** stavební kameny soukromého práva, jako jsou pojmy „dobré mravy“ či „zásady slušnosti“, je Nejvyšší soud v rámci svých pravomocí **oprávněn pouze vykládat (reflektovat) tyto pojmy**, jak byly zformovány celospolečenským konsensem, včetně případného zohlednění jeho aktuálních trendů, **nikoliv takto konstituovaný obsah předmětných pojmů měnit**. To platí tím spíše, že konkrétní vyjádření např. zásad slušnosti závisí na skutkových okolnostech každého jednotlivého případu, které ovšem Nejvyšší soud v rámci

dovolacího řízení není vůbec oprávněn přezkoumávat, když dovolací přezkum je otevřen pouze otázkám právním.

Rozpor rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 se zněním § 2959 NOZ a úmyslem zákonodárce tedy spočívá zejména v tom, že v něm Nejvyšší soud **pominul jak imperativ co nejúplnější kompenzace pozůstalých**, vyjádřený ve větě první citovaného ustanovení, tak v jeho druhé větě obsažený **imperativ zásad slušnosti**, když se namísto respektování celospolečenského konsensu na tomto pojmu v kontextu § 2959 NOZ (jehož indikátory Nejvyšší soud sám popsal ve svých výstupech) pokusil víceméně o **zakonzervování předrekodifikačního stavu**. Svoji snahou o jednostrannou redefinici pojmu „zásady slušnosti“ ve vztahu k náhradám při usmrcení osoby blízké zároveň dle mého názoru Nejvyšší soud překročil též své pravomoci, čímž se dostáváme k ústavněprávní rovině celé věci.

Rozpor s ústavněprávními kautelami, zejména s principem proporcionality

Za neméně zásadní považuji rozpor rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 s ústavněprávním požadavkem na zachování proporcionality mezi jednotlivými typy náhrad nemajetkových újem. Tento rozpor je o to překvapivější, že požadavek na proporcionalitu náhrady vychází z výše již zmíněného a pro oblast kompenzací při usmrcení zásadního nálezu I. ÚS 2844/14 (jak vyplývá z úvodní části nálezu, šlo shodou okolností o kauzu, kterou zastupovala naše advokátní kancelář). Nejvyšší soud tento nálezný ve svém rozhodnutí celkem čtyřikrát cituje, s požadavkem Ústavního soudu na dodržení principu proporcionality se však bohužel ve svém důsledku vyrovnal tak, že jej sice formálně respektuje (zohledňuje), fakticky jej však zcela pomíjí.

O co v kauze řešené Ústavním soudem šlo? V důsledku několikerého zásadního selhání lékařů Nemocnice Prostějov (za což byli oba lékaři pravomocně odsouzeni za trestný čin ublížení na zdraví) zemřel v důsledku celkem banální operace 15letý pacient. Krajský soud v Ostravě přiznal pozůstalé matce nezletilého částku 1,7 milionu Kč a pozůstalé sestře nezletilého částku 1 milion Kč jako náhradu nemajetkové újmy podle § 13 odst. 2 starého občanského zákoníku. Vrchní soud v Olomouci následně přiznané částky podstatně snížil na 1 milion Kč (matka) a 600 tisíc Kč (sestra). Obě pozůstalé podaly proti rozsudku Vrchního soudu dovolání, v němž mj. argumentovaly (podobně jako již v odvolacím řízení) nutností zohlednit též preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy a částky, které byly soudy již v minulosti přiznány v méně závažných případech zásahu do osobnostních práv. Nejvyšší soud však dovolání pozůstalých zčásti zamítl, zčásti pak odmítl pro nepřípustnost.

Obě žalobkyně proto proti rozhodnutí Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci podaly ústavní stížnost, v níž vůči napadeným rozhodnutím namítaly právě nedodržení principu proporcionality. V této souvislosti byly v ústavní stížnosti mimo jiné zmíněny následující případy:

- Mediálně známá kauza záměny novorozenců v Třebíčské nemocnici, kde byla týmž senátem Vrchního soudu v Olomouci rodičům zaměněných dětí a dětem samotným přiznána částka 3,1 milionu Kč, přičemž částka přiznaná jednotlivým žalobcům u jednoho z rodičovských párů dosáhla **1 milionu Kč** (matka) a **800 tisíc Kč** (otec). Dovolání žalovaného proti tomuto rozsudku bylo Nejvyšším soudem odmítnuto. Nahrazovaná újma vznikla nemožností strávit zhruba rok (do odhalení záměny) s vlastním (biologickým) dítětem, odloučením od zaměněného (nevlastního) dítěte, obtížemi při navázání vztahu s vlastním dítětem a nemožností dát svému dítěti zvolené jméno. Šlo nepochybně o újmu závažnou a přiznaným částkám přiměřenou, nicméně jednorozhodnutí od dítěte je samozřejmě újmu nesrovnatelně menší, než újma způsobená zbytečnou smrtí dítěte, která trvale zpřetrhala 15 let trvající intenzivní rodinné

vztahy.

- Spor herce Marka Vašuta se společností Ringier Axel Springer CZ o náhradu nemajetkové újmy způsobené mu obsahem článků otisknutých v deníku Aha!. Tyto články čtenáře „informovaly“ o údajném boji Marka Vašuta s jeho psychickými problémy častým střídáním mladých milenek, o jeho (nových) úvahách o spáchání sebevraždy či o tom, že čeká dítě se známou modelkou. K náhradě této újmy byla Marku Vašutovi obecnými soudy přiznána částka ve výši **1 milion Kč**. Ústavní stížnost žalovaného byla odmítnuta. Otištěním předmětných článků sice Marku Vašutovi vznikla újma odpovídající přiznané náhradě, tato újma je však v porovnání s újmu způsobenou usmrcením dítěte či sourozence zcela marginální a dočasná, když navíc podobné články „chrlí“ deník Aha! a další bulvární média prakticky denně.
- Spor herce Tomáše Töpfera se společností Ringier Axel Springer CZ o náhradu nemajetkové újmy způsobené mu otištěním jeho fotografií v deníku Blesk. Konkrétně se jednalo o tři fotografie zachycující Tomáše Töpfera při koupání, provádění údržby bazénu a (nahého) při vystupování z bazénu na zahradě jeho domu, pořízené bez souhlasu Tomáše Töpfera zpoza plotu jeho domu. Vrchní soud v Praze přiznal Tomáši Töpferovi jako náhradu nemajetkové újmy částku ve výši **500 tisíc Kč** (z požadovaného 1 milionu Kč). Dovolání proti tomuto rozsudku Nejvyšší soud zamítl, resp. zčásti odmítl. Opět – jak lze újmu z této již dávno zapomenuté „kauzy“ porovnat s trvalou újmu způsobenou matce a sestře zbytečně zemřelého dítěte?

Právě na tyto nesouměřitelné případy reagoval Ústavní soud, když v bodě 56 nálezu I. ÚS 2844/14 konstatoval, že „*při stanovení výše částky relutární náhrady je nutno použít princip proporcionality též tím způsobem, že obecné soudy porovnají částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen v obdobných, ale i v dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, a to zejména do práva na lidskou důstojnost.*“ (zvýraznění doplněno)

Ústavní soud v předmětném nálezu dále uvedl, že zatímco v případě zásahů do lidské důstojnosti v podobě nepravdivých článků v bulvárním tisku může dojít k částečné nápravě nemajetkové újmy již např. zveřejněnou omluvou, poskytnutím prostoru pro reakci na nepravdivý článek apod., při náhradě nemajetkové újmy způsobené smrtí blízké osoby však tyto způsoby většinou nepřicházejí v úvahu a **jedinou možností tak bývá satisfakce v penězích**. Dle Ústavního soudu je i z tohoto pohledu žádoucí ke stanovení výše relutární náhrady přistupovat (bod 57 nálezu).

V návaznosti na tyto úvahy Ústavní soud obě ústavní stížnosti napadená rozhodnutí zrušil. Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, kterým byla náhrada nemajetkové újmy oběma pozůstalým podstatně snížena na 1 milion Kč (matka), resp. 600 tisíc Kč (sestra) označil za „*nepřesvědčivé*“, zjevně rezignující na dostatečné posouzení preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy a **porušující princip proporcionality**, když dle Ústavního soudu „*ztráta blízké osoby, zejména dítěte, je pro většinu lidí tou největší ztrátou, s níž se mohou ve svém životě setkat, a je pro ně těžko pochopitelné, že v některých případech (z jejich hlediska méně závažných), dosahují částky peněžní satisfakce srovnatelné úrovně s náhradami za nemajetkovou újmu způsobenou úmrtím blízkého.*“ Přístup Nejvyššího soudu, který rozhodnutí odvolacího soudu ponechal v platnosti, označil Ústavní soud za „*neadekvátní*“ s tím, že **dovolací soud je povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce**, což v nyní posuzovaném případě dostatečnou měrou neučinil.

Vyjádřil se Ústavní soud k principu proporcionality v kontextu nemajetkových újem jednoznačně? Vyjádřil dostatečně jasným způsobem názor, že náhrady při ztrátě blízké osoby by měly být **proporcionálně vyšší**, než v případě typově méně závažných újem způsobených články v bulvárním tisku? Že v opačném případě dochází k porušení ústavního principu proporcionality? Do doby publikace rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 jsem se domníval, že ano.

Nejvyšší soud však ve svém rozhodnutí navrhuje náhrady v základním rozpětí pouhých 240 až 500 tisíc Kč, aniž by se jakkoliv konkrétně zabýval proporcionalitou (či spíše disproporcionalitou) ve vztahu k náhradám přiznaným např. ve výše uvedených (a mnoha jiných) pravomocných rozhodnutích. Namísto toho v kontextu újem způsobených ze strany bulvárních periodik přichází s argumentací, že dochází-li k kompenzace nemajetkové újmy podle § 2959 NOZ v důsledku „projednané a meritorně rozhodnuté trestné činnosti, za niž byla pachateli uložena trestní sankce“, je nezbytné i takovýto postup považovat „za určitý satisfakční prvek z hlediska společenského vnímání, který naopak rozhodování o jiných osobnostních právech v rámci občanskoprávního řízení postrádá“. Z toho Nejvyšší soud dovozuje, že „je nezbytné přihlídnout ke skutečnosti, kdy škůdce-pachatel, je již za své jednání postížen trestní sankcí, tedy nejcitelnějším možným zásahem, který právo zákonodárci vůči jeho osobě přiznává“, a naopak absenci trestního postihu je dle něj třeba zohlednit v rámci preventivně-sankční funkce náhrady újmy.

Tato argumentace podle mého názoru nezohlednění požadavků vyjádřených v nálezu I. ÚS 2844/14 nijak racionálně nevysvětluje, a to již proto, že i samotný nález vychází ze situace, kdy zodpovědní lékaři již byli za svoji trestnou činnost pravomocně odsouzeni (viz bod 16 nálezu). Navíc nárok podle § 2959 NOZ je **nárokem čistě soukromoprávním**, vyplývajícím ze soukromoprávního vztahu mezi škůdce a poškozeným, do kterého by trestní právo nemělo (ať již pozitivně či negativně) nijak zasahovat. To je ostatně jedna z hlavních myšlenek nového občanského zákoníku, podle kterého **je uplatňování soukromého práva nezávislé na uplatňování práva veřejného** (§ 1 odst. 1 NOZ). Pravomocné odsouzení pachatele samozřejmě může za určitých okolností přinést poškozeným určitou satisfakci (pokud uložený trest nevnímají jako nepřiměřeně nízký), to je však satisfakce přicházející od veřejné moci, nikoliv od osoby škůdce. Z téhož důvodu není vhodné směšovat preventivně-sankční úlohu trestu s preventivně-sankční úlohou náhrady nemajetkové újmy, když navíc často půjde o jiné subjekty - trestní řízení se týká zásadně fyzických osob, kdežto odpovědnost za nemajetkovou újmu způsobenou týměž jednáním často tíží osoby právnické (zaměstnavatele pachatelů).

Namísto Ústavním soudem požadovaného srovnání náhrad „v obdobných i dalších případech zásahů do osobnostních práv“ se Nejvyšší soud věnuje srovnání náhrad při usmrcení v jiných evropských státech. Z nich však vybral pouze ty, které (dle dat prezentovaných v rozhodnutí) konvenují jím navrhovanému finančnímu rozmezí náhrad, a naopak opomenul státy, kde jsou náhrady nemajetkové újmy při usmrcení podstatně vyšší, jako je např. Itálie nebo Španělsko.[6]

Bez ohledu na tento poněkud selektivní přístup je však především nutno konstatovat, že jakékoliv mezinárodní komparace nejsou pro stanovení výše náhrad v České republice příliš přínosné nejen z důvodu, že v některých státech jsou jednoduše tyto náhrady z důvodu odlišnosti právních úprav nižší a v některých vyšší, ale zejména proto, že česká úprava pro stanovení výše náhrad při usmrcení **výslovně odkazuje na aplikaci zásad slušnosti**. Těmito zásadami se vzhledem k teritoriální působnosti nového kodexu mají na mysli **zásady slušnosti vnímané na území České republiky**, přičemž ty mohou být (a jsou) ve vztahu k náhradám při usmrcení v rámci celospolečenského konsensu vnímány jinak, než v některých okolních evropských státech, podobně jako jsou značně odlišně vnímány např. v Německu na straně jedné a v Itálii na straně druhé. Jestliže tedy Nejvyšší soud ve prospěch jím nastaveného finančního koridoru argumentuje mimo jiné „doplňujícím porovnáním se stavem v obdobných cizozemských úpravách“, jde o postup nejenom poněkud licoměrný (s ohledem na selektivní a neúplný výběr porovnávaných států), ale především o postup mimoběžný s výslovnou úpravou § 2959 NOZ.

Z hlediska požadavků nálezu I. ÚS 2844/14 je naopak relevantní Nejvyšším soudem provedené srovnání jím navrhovaných náhrad s náhradami přiznávanými jím zaštitěnou Metodikou, jakkoliv se její mechanismus týká pouze stanovení výše náhrad bolesti a ztížení společenského uplatnění podle §

2958 NOZ, jak správně podotkl též Nejvyšší soud. Srovnání provedené Nejvyšším soudem však bohužel dospívá k nesprávným až účelovým závěrům, a navíc je značně neúplné.

Pokud jde o nesprávné závěry: Jak jsem zmínil již výše, ve vztahu ke kompenzaci bolesti Metodika prakticky převzala systém zrušené náhradové vyhlášky č. [440/2001](#) Sb., ovšem s tím rozdílem, že zvýšila hodnotu bodu ze 120,- Kč na cca 250,- Kč, tedy cca 2,1násobek. Pokud bychom z této progresse vyšli též v „paralelním“ případě náhrad při usmrcení a vynásobili tímž násobkem částku jednorázové náhrady ve výši 240 tisíc Kč podle § 444 odst. 3 starého občanského zákoníku, **dojdeme k částce rovných 500 tisíc Kč**, nikoliv k částce 240 až 500 tisíc Kč, ke které dospěl Nejvyšší soud. Hodnota bodu dle Metodiky se totiž navýšila na cca 250 Kč, nikoliv na „120,- až 250,- Kč“.

I přes tuto zjevnou matematickou diskrepanci Nejvyšší soud v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 tvrdí, že jím navrhované základní rozpětí 240 až 500 tisíc Kč „**plně odráží jeho dosavadní přístup v obdobných případech a vychází též z progresse, kterou přinesly změny v úpravě odškodňování nemajetkové újmy**“. (zvýraznění doplněno) Že nejde o přehlédnutí, dokládá text judikátu o pár řádek níže, cituji: „Jestliže ... při kompenzaci smrti blízké osoby dovolací soud akceptuje ... horní hranici 500 tis. Kč, jedná se, vzhledem k původnímu nastavení ve smyslu paušální částky reflexní újmy dle § 444 odst. 3 obč. zák. ve výši 240 tis. Kč, o navýšení, které **plně odráží novou koncepci a úpravu v obdobné sféře**.“ (zvýraznění opět doplněno) Je skutečně 240 až 500 tisíc Kč totéž co 500 tisíc Kč? Dovoluji si skromně tvrdit, že nikoliv.

Podobně nepřesné až zavádějící je též tvrzení Nejvyššího soudu, že jeho názor na nastavení výše náhrady nemajetkové újmy za smrt osoby blízké je sdílen v odborné literatuře, konkrétně v jím citované monografii Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví. V této publikaci totiž R. Žďárek s ohledem na výše zmíněnou paralelu s navýšením hodnoty bodu navrhuje navýšení náhrady při usmrcení **na rovných 500 tisíc Kč**, nikoliv na Nejvyšším soudem prosazovaných „240 až 500 tisíc Kč“.[7]

Základní nedostatek srovnání s Metodikou provedeného Nejvyšším soudem však spatřuji **v jeho neúplnosti**. Zcela totiž absentuje komparace s tím, co je v Metodice **skutečně nové**, tj. s náhradami za ztížení společenského uplatnění. Jak jsem zmínil již v úvodu, mechanismus jejich výpočtu je založen na tzv. **základní rámcové částce**, odpovídající pomyslné hodnotě zmařeného (byť neskončeného) lidského života při 100% vyřazení ze všech sfér společenského zapojení. Tato částka je Metodikou nastavena na hodnotě **cca 10 miliónů Kč**, přičemž celkovou náhradu poškozenému lze za určitých okolností navýšit **až na 20 miliónů Kč**.

Opět je třeba zdůraznit, že jde o pomyslnou hodnotu „kompletně zkaženého“ života z hlediska primárního poškozeného, nikoliv jeho osob blízkých, proto z této částky nelze odvozovat přímé závěry pro náhrady pozůstalým při usmrcení primárně poškozeného. Na druhou stranu je však nutné nastavení jednotlivých druhů náhrad posuzovat z hlediska, zda v nich není obsažen **morální hazard**, tj. stav, kdy pro škůdce, pojišťovnu či jakýkoliv jiný subjekt by bylo ekonomicky výhodnější, aby poškozený zemřel, než aby byl jeho život zachován. Takový nevyváženost náhrad založený morální hazard by totiž byl v rozporu nejen s právem každého na ochranu svého života a zdraví (§ 3 odst. 2 písm. a) NOZ), ale samozřejmě též **v rozporu se základními ústavněprávními a lidskými zásadami vůbec**. Samotné „zdrojové“ nedodržení principu proporcionality v tomto ohledu vyznívá jako maličkost.

Pokud je však např. při zvláště závažném ublížení na zdraví škůdce povinen na náhradách nemajetkové újmy platit miliónové částky poškozenému (když právo na ně navíc může dle § 1475 odst. 2 NOZ přejít na dědice) a dále pak náhrady osobám blízkým podle § 2959 NOZ, zatímco na náhradách při usmrcení poškozeného by měly osoby blízké obdržet pouze částky v rozmezí 240 až

500 tisíc Kč, nebylo by pro škůdce a další zainteresované subjekty **ekonomicky výhodnější**, kdyby poškozený namísto přežití zemřel? I v tomto kontextu se ukazuje, jak důležité je dodržování nálezem I. ÚS 2844/14 zdůrazňovaného principu proporcionality.

Pro úplnost uvádím, že na vzniku shora popsaného morálního hazardu nic nemění ani existence silnějších veřejnoprávních (trestních) sankcí v případě usmrcení oproti ublížení na zdraví, a to z důvodů, které jsem zmínil již výše ve vztahu k nežádoucímu směšování preventivně-sankční úlohy trestu s preventivně-sankční úlohou náhrady nemajetkové újmy. Znovu tedy lze připomenout nově konstituovanou zásadu, že uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného (§ 1 odst. 1 NOZ), jakož i skutečnost, že případné trestní sankce se týkají zásadně fyzických osob, kdežto soukromoprávní sankce za totéž jednání se v mnoha případech připínají k osobám právnickým, a případný ekonomický profit z morálního hazardu by tak namnoze realizovaly osoby odlišné od pachatelů, resp. v konečném důsledku často pojišťovny.

V této souvislosti je pro úplnost vhodné zmínit, že § 3a odst. 2 písm. a) zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla stanoví pro újmu vzniklou ublížením na zdraví nebo usmrcením *minimální* limit pojistného plnění ve výši **35.000.000,- Kč** na *každého* zraněného nebo usmrceného, přičemž pojišťovny běžně nabízejí limity ještě vyšší. I z tohoto podpůrného pohledu vyznívají Nejvyšším soudem navrhované částky náhrad při usmrcení jako nepřiměřeně nízké.

Návrh výše náhrad při usmrcení

Jakákoliv kritika by měla být konstruktivní, tj. vyargumentovaná a navrhuje konkrétní alternativní řešení, které vůči prezentované kritice ob stojí. Argumentaci svého postoje jsem předložil výše a doufám, že nejen délka mého článku svědčí o tom, že jsem se snažil vypořádat se všemi v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 prezentovanými důvody, jež vedly Nejvyšší soud k doporučení dle mého názoru zcela nedostatečné výše základních náhrad v rozmezí 240 až 500 tisíc Kč.

Pokud jde o návrh alternativního řešení, to logicky musí vyhovět jak požadavkům zákona, tak požadavkům Ústavního soudu na proporcionalitu těchto náhrad. Zákon požaduje, aby náhrady při usmrcení **byly co nejúplnější a aby byly stanoveny podle zásad slušnosti** (jež jsou formovány celospolečenským konsensem, nikoliv jednostranně měněny Nejvyšším soudem). Důvodová zpráva k zákonu požaduje, aby odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí byla na soudci řešícím konkrétní případ, již z tohoto důvodu tedy nelze soudy svazovat příliš úzkým koridorem náhrad. Na druhou stranu jsou zcela legitimní požadavky praxe, aby existovaly určité „záchytné částky“, podle nichž by bylo možno řešit jednotlivé případy pokud možno mimosoudně. Požadavek na **proporcionalitu náhrad** v sobě pak zahrnuje nutnost mj. zohlednit jak již českými soudy přiznané náhrady v celé šíři osobnostních práv, tak náhrady při újmě na zdraví náležející poškozeným dle Metodiky.

Zmíněná Metodika pokrývá celou škálu újem na zdraví, od těch neprojevujících se žádným ztížením společenského uplatnění (kdy je kompenzována pouze bolest) až po extrémně závažné újmy způsobující 100% vyřazení ze všech sfér společenského zapojení. Proto je v ní řešených případech nutno nejdříve zjistit celkové procento vyřazení ze společenského zapojení, toto procento vynásobit základní rámcovou částkou, a teprve následně takto vypočtenou částku navyšovat či snižovat podle Metodikou stanovených dalších kritérií. Naproti tomu u náhrad při usmrcení existuje *typově* pouze jedna újma, a sice újma způsobená smrtí osoby blízké.

Pro příslušnou skupinu pozůstalých lze tedy rovnou **nastavit základní rámcovou částku náhrady, které by odpovídala typovým (neutrálním) případům**, kde nejsou naplněna zpřísnující či zmírňující kritéria, což ostatně odpovídá i obecné konstrukci prezentované Nejvyšším soudem. Tuto základní rámcovou částku by pak bylo možno dle okolností možno **navýšit až na dvojnásobek**, ve

zvláště závažných případech až na trojnásobek, a to na základě kritérií shrnutých v nálezu I. ÚS 2844/14 a dále pak rozvedených v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 (v těchto aspektech lze s předmětným rozsudkem v zásadě souhlasit). Samozřejmě naopak na základě **zmírňujících kritérií** obsažených v uvedených rozhodnutích by se rámcové základní částky **snížovaly, a to v extrémních případech až na nulu**. Pro soudní rozhodování by tak zůstaly k dispozici značně široké meze soudního uvážení, což je v souladu s požadavkem důvodové zprávy.

S ohledem na znění zákona a požadavek zachování proporcionality jednotlivých náhrad nemajetkové újmy v soukromém právu pak pro jednotlivé skupiny pozůstalých navrhuji **tyto základní rámcové částky**:

- rodiče, děti a manželé, druhové a družky žijící v době události vedoucí ke smrti ve společné domácnosti s usmrceným - **1.000.000,- Kč**
- sourozenci - **750.000,- Kč**
- prarodiče, vnukové a vnučky - **500.000,- Kč**
- rodiče dosud nenarozeného počatého dítěte - **250.000,- Kč**

Jsem si vědom toho, že v porovnání např. s částkami přiznanými v kauze záměny novorozenců v Třebíčské nemocnici či v prezentovaných kauzách článků v bulvárním tisku jde o částky relativně nízké. Mým cílem však není akademicky navrhnout řešení ideální, ale takové, které bude obecněji akceptovatelné, a to (byť z judikatorního donucení) i ze strany pojišťoven, které objektivně disponují značným lobbystickým potenciálem. Pokud budou standardní případy kompenzovány ve shora uvedených částkách mimosoudně, je třeba vzít do úvahy i satisfakci pozůstalých plynoucí ze samotného faktu rychlého odčinění újmy, bez nutnosti soudního řízení.

Dále je třeba zdůraznit, že integrální součástí mého návrhu řešení je možnost navýšit (dle již judikatorně zakotvených kritérií) základní rámcové částky až na dvojnásobek, resp. trojnásobek, což bude praktické zejména pro skutkově agravované případy, jako jsou například kauzy tvořící skutkový substrát nálezu I. ÚS 2844/14 či rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015. V neposlední řadě (i z hlediska mnou zmíněné prevence morálního hazardu) je třeba mít na paměti, že okruh poškozených, jejichž újma je kompenzována při usmrcení osoby blízké, bude zpravidla širší, než v případě náhrad nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, což se promítne do celkové výše vyplácených náhrad.

Jak dále při uplatňování náhrad při usmrcení?

Z databáze rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 bylo napadeno ústavní stížností. Jsem přesvědčen, že pokud Ústavní soud setrvá na závěrech svého nálezu I. ÚS 2844/14, včetně jím dlouhodobě prosazovaného principu proporcionality, **nemůže rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 v ústavním přezkumu argumentačně obstát**. Právní zástupci pozůstalých by tedy i nadále měli pro své klienty požadovat adekvátní náhrady a soudy by výše těchto náhrad měly stanovovat v intencích nálezu I. ÚS 2844/14, nikoliv pod vlivem (doufejme dočasně) „tlakové níže“ vytvořené rozhodnutím 4 Tdo 1402/2015.

Pokud jde o konkrétní výši náhrad, navrhuji vycházet z mnou shora navržených základních rámcových částek a tyto dle konkrétních okolností případně upravovat směrem nahoru či dolů dle kritérií nastavených v nálezu I. ÚS 2844/14 (a dále pak rozvedených v rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015). Proč zrovna mnou navržené částky? Rozhodně nikoliv proto, že jsem je navrhl já, ale z důvodu, že vyhovují ústavněprávnímu principu proporcionality a představují rozumný kompromis. Argumenty pro podporu tohoto svého tvrzení jsem ostatně podrobně rozvedl v tomto článku, a každý si tak vhodnost zvoleného řešení může informovaně posoudit sám.

Pokud by Nejvyšší soud i po případném zrušení rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 Ústavním soudem nadále judikatorně prosazoval disproportcionální náhrady při usmrcení osoby blízké, nezbylo by než podávat proti jeho rozhodnutím ústavní stížnosti odkazující na nálezy I. ÚS 2844/14 do té doby, než budou proporcionální náhrady ze strany dovolacího soudu akceptovány. Věříme však, že doba opakovaných „právních bitev“ mezi Ústavním soudem a Nejvyšším soudem na totéž téma jsou již dávno za námi.

Závěr

Zatímco rozpětí náhrad za ztížení společenského uplatnění stanovené Metodikou jsem přivítal, rozhodnutí 4 Tdo 1402/2015 týkající se „paralelních“ náhrad při usmrcení považuji **jednoznačně za krok zpátky**, jež by víceméně zakonzervoval nevyhovující právní stav, který se nový občanský zákoník snažil změnit. Předmětné rozhodnutí je v rozporu nejen se samotnou textací a smyslem § 2959 NOZ, ale též s judikaturou Ústavního soudu, který požaduje proporcionalitu náhrad napříč celým spektrem náhrad nemajetkových újem. Zájmem justice by mělo být zabránění stavu, který by se dal nazvat **sekundární viktimizací sekundárních obětí**, tedy situacím, kdy rodinní příslušníci nejprve utrpí újmu v důsledku smrti blízké osoby a následně jim další újmu způsobí justice nepřiznáním adekvátní náhrady, případně tím, že již přiznaná adekvátní náhrada je jim nepřiměřeně snížena nadřazeným soudem. Obávám se, že přesně k tomuto došlo rozhodnutím 4 Tdo 1402/2015 v případě nezletilé dcery tragicky zahynulé řidičky a nebylo by pro vnímání justice jako celku vhodné, aby se podobné situace stávaly častěji. I proto jsem ve svém článku navrhl řešení, které dle mého přesvědčení představuje spravedlivou rovnováhu mezi právy a povinnostmi všech zainteresovaných subjektů.

MUDr. Mgr. Daniel Mališ, LL.M.,
advokát

[Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.](#)

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350
Fax: +420 296 368 351
e-mail: law.office@mn-legal.eu

[1] První odstavec bodu XI. (Závěr) Preambule Metodiky - dostupné na [www](http://www.mn-legal.eu), k dispozici v PDF formátu >>> [zde](#).

[2] Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia České republiky: Přehled o nehodovosti na pozemních komunikacích v České republice za rok 2015, Praha květen 2016, s. 6 - dostupné na [www](#), k dispozici v PDF formátu >>> [zde](#).

[3] Ředitelství služby dopravní policie Policejního prezidia České republiky: Přehled o nehodovosti na pozemních komunikacích v České republice za rok 2015, Praha květen 2016, s. 7 - dostupné na [www](#), k dispozici v PDF formátu >>> [zde](#).

[4] Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014), 1. vydání, 2014, s. 1721

[5] Tisková zpráva „Nejvyšší soud systematicky monitoruje činnost českých soudů na trestním úseku při rozhodování v adhezním řízení o nárocích na náhradu nemajetkové újmy, způsobené trestnou činností“, Brno 12. dubna 2016 - dostupné na [www](#), k dispozici >>> [zde](#).

[6] Pro ilustrativní příklady výše náhrad na pěti největších evropských pojistných trzích, včetně náhrad nemajetkové újmy (non-economic damage), viz např. Vismara, L.: A Comparison of Compensation for Personal Injury Claims in Europe, leden 2014 - dostupné na [www](#), k dispozici v angličtině v PDF formátu >>> [zde](#).

[7] Žďárek, R., Těšinová, J., Škárová, M., Waltr, R., Púry, F. a kol.: Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví, 1. vydání, 2015, s. 52

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů , judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Úročení jistoty \(kauce\), kterou skládá podnájemce nájemci - II. díl](#)
- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporační autonomie](#)